

zij den broeder-dood voor het vaderland met een heroïsme, waaraan niemand zijn eeresaluut mag onthouden.

Zoo is er meer dan één lichtpunt te ontdekken. Toch betaamt nuchterheid in de waardeering. Voorzoover gejuicht wordt over verandering in veler zielsgesteldheid, dient wel te worden onderscheiden of een blijvende ommekeer der geesten dan wel een tijdelijke opleving, uit den druk der tijden geboren, aanwezig is.

Vooralsla men de opgesomde voordeelen niet zóó hoog aan, alsof voortdurend krijgsbetoon voor een krachtig volksbestaan onverbiddelijke voorwaarde zou zijn. Met volkeren, die tientallen jaren zich in vrede mochten verheugen, stond het dan droevig gesteld en de Zuid-Amerikaansche republieken, waar het een voortdurende krijg van allen tegen allen is, zouden tot de krachtigste mogendheden behooren. Venezuela vooral zou op weg wezen de wereldheerschappij te veroveren en Castro weldra als de wereldmonarch worden geëerd.

Neen, waarlijk te roemen in den krijg, zonder te gewagen van de velerlei ellende, die hij aanbrengt, is waarlijk niet oorbaar.

Ellende op economisch terrein! Velen hebben zich opgemaakt om te becijferen de materiele schade, door de moderne oorlogen toegebracht. Het voorbeeld, door Paul Leroy Beaulieu¹⁾ gegeven, is door onderscheidenen gevolgd; zoo vermeit von Bloch zich in uitvoerige becijferingen. Een volledig overzicht geven dergelijke ramingen allerm minst; slechts de directe oorlogskosten worden berekend, maar van de schade door verwoestingen en door de ontwrichting van het economisch leven beïnvloed, wordt gezweigd, terwijl evenmin de kosten van voorbereiding voor den oorlog in den schadepost worden opgenomen.

gross, die zu lange Friedensperiode erschlaffte ihre gute Anlage, neue Kämpfe werden sie aufs neue stählen".

¹⁾ *Les Guerres contemporaines (1853—1866). Recherches statistiques sur les pertes d'hommes et de capitaux*, Parijs, z. j.